

Постановка проблеми. Проблеми, пов'язані зі становленням і розвитком громадянського суспільства, не втрачають своєї актуальності, оскільки за останній час в Україні з'явилися сучасні форми та практики самоорганізації громадян. Особливої гостроти набуло це питання у контексті соціально-політичних подій останніх трьох-чотирьох років, коли для значної частини українців такі поняття, як «громадянська свідомість» та «громадянська позиція», перестали існувати виключно в площині абстрактних міркувань, й набули здійснених форм.

Мета статті. Полягає у дослідженні процесу формування громадянського суспільства в Україні та світі, визначення основних перешкод на шляху його розвитку та аналіз факторів, які впливають на ефективність діяльності нових громадських ініціатив.

Основні матеріали дослідження. Громадянське суспільство є сукупністю недержавних організацій, які представляють волю та інтереси громадян. Елементами громадянського суспільства є різні об'єднання (професійні, творчі, спортивні, конфесійні тощо), що охоплюють всі сфери суспільного життя. Слід розрізняти поняття «суспільство» і «громадянське суспільство».

Суспільство - це соціальна система, система взаємодії людей, що пов'язані між собою інтересами у сфері виробництва, обміну, споживання життєвих благ і встановлюють межі поведінки в спільних інтересах за допомогою соціальних норм (у тому числі - юридичних).

Громадянське суспільство - суспільство з високорозвиненою системою взаємодії в межах права вільних і рівноправних громадян, їх об'єднань, з реальним забезпеченням державою їх рівних можливостей вільно і безпечно розпоряджатися своїми силами, здібностями, майном, спираючись на право і власну правосвідомість.

До основних ознак громадянського суспільства можна віднести наступні:

- 1) визнання автономної особи своїм головним суб'єктом, а її прав і свобод, честі й гідності - вищими соціальними цінностями; вміння протистояти сваволі держави;
- 2) самореалізація права вільних і рівноправних громадян через такі інститути, як сім'я, церква, різні об'єднання, засоби масової інформації тощо;
- 3) добровільне формування інститутів - громадських об'єднань на засадах самоорганізації і самоврядування та регулювання внутрішніх відносин відповідно до корпоративних норм, які створює кожний з них; забезпечення самоорганізації суспільства за допомогою координації;
- 4) задоволення матеріальних і духовних потреб та інтересів людини та її добровільних об'єднань завдяки громадській є співпраці, що відбувається поза безпосереднім втручанням держави;
- 5) наявність рівних можливостей громадян та їх об'єднань вільно і безпечно розпоряджатися своїми силами, здібностями, майном, власністю, що забезпечується державою;

6) урегульованість і упорядкованість суспільних відносин;

7) забезпечує самоорганізацію і структурування населення в народ.

Можна виділити три етапи становлення та розвитку громадянського суспільства у світі:

I етап (XVI—XVII ст.): процес визрівання передумов (економічних, політичних, ідеологічних) розвитку буржуазного суспільства, усунення юридичної нерівності, обмеження політичної влади правом;

II етап (кінець XVII — кінець XIX ст.): формування громадянського суспільства в найбільш розвинених буржуазних країнах на засадах загальної юридичної рівності, вільного підприємництва і приватної ініціативи.

Формальна рівність відкриває можливості для вияву індивідуальності: з'являється громадянин як самостійний суб'єкт, що усвідомлює себе індивідуальним членом суспільства. Держава все більш віддаляється від виконання функцій власника. Розвиваються правові механізми, що стримують політичну владу і підкоряють її закону. Відбувається становлення представницької демократії.

III етап (рубіж XIX—XXI ст.): розвиток постіндустріального суспільства з машинним виробництвом, фабричною організацією праці, загально-національним ринком; відокремлення влади від власності; перехід управління громадськими справами практично в руки вчених-спеціалістів із збереженням інститутів традиційної демократії та політичного плюралізму; розширення і поглиблення рівноправності людей.

Згідно з міжнародними оцінками, громадянське суспільство в Україні залишається неконсолідованим та значно відстає у своєму розвитку від громадянського суспільства європейських країн. Після отримання Україною незалежності почалися процеси демократизації суспільного життя, які принесли зміни насамперед в громадянське суспільство, яке перебувало на стадії зародження.

У зв'язку з цим сформувалася низка проблем, які гальмували розвиток громадянського суспільства :

- перебування довгий час населення під впливом тоталітаризму, у результаті чого, було важко прийняти нові демократичні реформи;
- відсутність у населення бажання до впровадження демократичних цінностей, а також постійного бажання повернути радянський режим та радянський уклад життя;
- активна маргіналізація громадського життя;
- за весь період існування незалежної України, люди не змогли усвідомити принципи побудови демократичної держави.

Відмінністю України від країн зі сформованим громадянським суспільством є той факт, що у державах Західної Європи набагато раніше відбувалися процеси формування громадянського суспільства. Якщо характеризувати суспільство України, починаючи з 2000-х років, в цей період відбувалися різні страйки, виступи, але участь населення в таких акціях була викликана суто проблемами соціального забезпечення. Тому можна з упевненістю говорити, що в цей період активність громадян була досить низькою, що і стало проблемою в побудові демократичного громадянського суспільства, адже людей у цей час хвилювали проблеми суто матеріальні, до політичного життя населення, а революція у 2004 році стала певним вибухом суспільної свідомості. За останні роки Україна впевнено крокує до становлення громадянського суспільства, і це підтверджується прийняттям Указу Президента України «Про розвиток громадянського суспільства в Україні», Закону України «Про громадські об'єднання», підвищення активності громадян та створенням громадських об'єднань, організацій, рухів, акцій тощо.

Висновок. Отже, громадянське суспільство – це багатогранна структура, яка, насамперед, пов'язана з активністю громадян. Тільки консолідоване суспільство може пройти всі етапи та отримати право називатися громадянським суспільством. За останні роки Україна стала на шлях до становлення громадянського суспільства. Такі події дають надію на те, що наша держава дійсно рухається у правильному напрямку до побудови сильної процвітаючої держави, яка в найближчий час займе своє місце серед провідних світових держав.

Список використаних джерел:

1. Требін М.П/Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку/2013р.
2. Указ Президента України «Про розвиток громадянського суспільства в Україні»;
3. Закон України «Про громадські об'єднання»;
4. Громадянське суспільство як здійснення свободи. Центральньо-східноєвропейський досвід. Збірник. За ред. А. Карася. — Львів, 1999.